

Правна информация и авторски права

Увод

Нормативната уредба на авторското право включва както вътрешни, така и международни нормативни актове. Връзката между правната информация и авторските права е следната: фактическото използване на благата, които са обект на авторско право е лесно осъществимо, и извън държавата на създаването им, което предопределя и необходимостта от защита на правата на авторите и извън територията на страната, в която са възникнали. По пътя на съгласуване на воли на отделните държави чрез приемането на различни универсални и регионални конвенции и спогодби са се оформили основните принципи в областта на интелектуалната собственост, като принципът на предоставяне на национален режим, принцип на взаимността и т. н. Вътрешноправните източници в областта на авторското право са съобразени с изискванията на международните норми, като конкретизират уредбата на авторското право в национален мащаб. Най-важните вътрешни актове са Конституцията на РБ и Закона за авторското право и сродните права (ЗАПСП). Съществуват норми и от други закони, както и редица подзаконови актове, които имат отношение към материята.

1. Обекти на авторското право

Обектите на авторското право са произведенията на литературата, науката и изкуството, плод на творческа дейност. За да се превърне в обект на авторско право всяка творба трябва да бъде обективизирана по някакъв начин (т. е. по някакъв начин да е въздействала върху сетивата на други лица). В Закона за авторското право и сродните права (ЗАПСП) не се подчертава изрично, че произведението трябва да е ново и оригинално, но това изискване мълчаливо се съдържа в критерия "резултат на творческа дейност".

В българският закон са изброени изрично произведения, които не могат да се ползват от правна защита, и в този смисъл не са обекти на авторски права.

На първо място това са нормативни и индивидуални актове на държавните органи за управление, както и официалните им преводи. Върху всички преводи, които не са официални, авторско право може да съществува. Не подлежат на закрила и идеи и

концепции. Но обективизирането на идеите или концепциите в статия, доклад и т. н. води до появата на самостоятелно произведение, обект на авторско право, което по никакъв начин не пречи за свободното използване на самите идеи от други лица.

Субективното авторско право е от категорията на абсолютните права, тъй като страни по правоотношението, което възниква при създаването на произведение са от една страна носителят на правото (който не винаги е авторът на произведението), а от друга – всички останали правни субекти. Това право представлява съвкупност от отделни правомощия и съдържа както лични (неимуществени), така и имуществени компоненти. Неимуществените компоненти отразяват връзката между произведението и неговият автор. Те са моралната страна от отношенията, свързани със създаването и използването на произведенията.

Освен за лично ползване правата на авторите се ограничават и във връзка с определена група действия, за които е оправдано да не се иска разрешение от автора и заплащане на възнаграждение. Такива действия са:

- използването на цитати от произведения на други лица при посочване на източника и името на автора, ако то е означено. Цитирането трябва да съответства на обичайната практика и да е в обем, оправдан от целта
- използването на части от публикувани произведения или на неголям брой малки произведения в други произведения в обем, необходим за анализ, коментар или друг вид научно изследване. Такова използване е допустимо само за научни и образователни цели, при посочване на източника и името на автора и при условие, че не се засяга нормалното използване на произведението, нито пък се увреждат неоправдано законните интереси на авторите;
- използването като текуща информация в периодичния печат и другите средства за масово осведомяване на речи, отчети, проповеди и други или на части от тях, произнесени на публични събрания, както и на плодоярии, произнесени в съдебни процеси;
- възпроизвеждането по фотографски, кинематографичен или аналогичен на тях начин, както и чрез звукозаписване или видеозаписване на произведения, свързани с актуално събитие, за да бъдат тези произведения използвани от средствата за масово осведомяване в ограничен обем, оправдан от целите на информацията;
- възпроизвеждането на произведения, постоянно изложени на улици, площади и други обществени места, без механично контактно копиране, както и излъчването им по безжичен път или предаването им чрез кабел или друго техническо средство, ако това се извършва с информационна или друга нетърговска цел и др.

2. Авторски права и компютърни програми

Връзката между правната информация и авторските права може да се разглежда и при създаване на самите правно –информационни системи, при които се използват различни компютърни програми.

Авторското право върху компютърни програми има някои особености. Според чл. 70 от закона: “Ако не е уговорено друго, счита се, че лицето, което законно е придобило правото да използва компютърна програма, може да зарежда програмата, да я изобразява върху екран, да я изпълнява, предава на разстояние, да я съхранява в паметта на компютър, да я превежда, преработва и да внася други изменения в нея, ако тези действия са необходими за постигане на целта, заради която е придобито правото да се използва програмата, включително и за отстраняване на грешки.” Според чл 71 от закона: “Лицето, което законно е придобило правото да използва компютърна програма, може без съгласието на автора и без заплащане на отделно възнаграждение:

1. да изготвя резервно копие от програмата, ако това е необходимо за съответния вид използване, за който е придобита програмата
2. да наблюдава, изучава и изпитва начина на действие на програмата за определяне на идеите и принципите, които са залегнали в който и да е неин елемент, ако това става в процеса на зареждането на програмата, изобразяването ѝ върху екран, изпълняването ѝ, предаването ѝ на разстояние или съхраняването ѝ в компютърната памет при условие, че той има право да извършва тези действия в съответствие с чл. 70
3. да превежда програмния код от една форма в друга, ако това е безусловно необходимо за получаване на информация за постигане на съвместимост на създадена компютърна програма с други програми, при условие, че необходимата за тази цел информация не е била предоставена в готов вид и че това се извършва само по отношение на онези части от компютърната програма, които са необходими за постигане на съвместимостта. Получената информация не може да бъде използвана за създаване и разпространение на компютърна програма, чийто програмен код се превежда, както и за каквото и да е друго действие, което може да накърни авторските права върху програмата.”

3. Субекти на авторски права

Понятието “субект на авторско право” е по-широко от понятието “автор”. Субект е лицето, което може да упражнява всички или отделни правомощия от авторското право. Автор е лицето, в резултат на чиято творческа дейност е създадено произведението. Субект може да е лице, което не е автор на произведението. Според нашето право първичен носител на авторско право може да бъде физическо лице (авторът), и само в някои изрично предвидени случаи – юридическо лице. Тези случаи са два и са уредени ЗАПСП:

1. Авторско право върху периодични издания – “Авторското право върху периодични издания принадлежи на физическото или юридическото лице, което осигурява създаването и издаването на произведението. Авторското право върху включените в такова произведение отделни части, които имат характер на произведение на литературата, изкуството и науката, принадлежи на техните автори.” (чл. 10).

2. Авторско право върху компютърни програми и бази данни, създадени по трудово правоотношение – “Ако не е уговорено друго, авторското право върху компютърни програми и бази данни, създадени в рамките на трудово правоотношение, принадлежи на работодателя.” (чл.14)

По отношение на авторството законът урежда една презумпция. До доказване на противното за автор на произведението се счита лицето, чието име или друг идентифициращ знак са посочени върху произведението. Всеки може да използва различни доказателствени средства за да обори тази презумпция по съдебен ред и да докаже, че е автор на дадено произведение. Тази презумпция обаче може да ползва само автори на произведението, не и вторични носители на авторското право.

4. Авторски права и правна информация

Както вече бе подчертано, не са обект на авторското право:

- нормативни и индивидуални актове на държавните органи за управление и официалните им преводи;
- идеи и концепции;

- фолклорни творби;
- новини, факти, сведения и данни.

Следователно, източниците на правна информация не са обект на авторски права и могат да бъдат използвани при създаването на правни информационни системи.

От друга страна, лицето, извършило подбора и подреждането на произведения и материали, включени в сборници, антологии, библиографии, база данни и др. подобни има авторски права върху тези материали. Авторите запазват правата си върху самостоятелно обособените части и е нужно предварителното им съгласие за включването на материалите им в общото произведение. Носителят на авторското право може да използва създаденото от него произведение и да разрешава използването му от други лица срещу възнаграждение, независимо, че в него има публикувани източници на правна информация, които не са обект на авторски права.

При прехвърляне на собствеността върху оригинала на произведението или екземпляр от него, извършено от носителя на авторското право или с негово съгласие, се прекратява правото на разпространението им. Те могат само да се отдават под наем. При дадено разрешение от страна на носителя на авторското право за излъчване на произведението по безжичен път, разрешението включва и предаването му чрез кабел или друго техническо средство от излъчващата организация, без да е необходимо да се заплаща отделно възнаграждение. Условието е предаването да се извършва едновременно с излъчването, в непроменен вид и да не излиза извън територията, за която е отстъпено правото за излъчване.

Когато има сключен договор за публикуване в периодично издание, авторът на поръчаното произведение няма право без съгласие на издателя да предлага същото произведение или части от него за печат в други периодични издания или като отделно издание, както и за излъчване по безжичен път преди публикуването му от издателя. След публикацията авторът има право да използва произведението, освен ако писмено не е било уговорено друго.